

RÁTH KÁROLY.

1821—1897.

A hírlapok már hetek óta részvétellel újságolták napról-napra, hogy Budapest főpolgármestere aggodalmasan beteg. Egy ideig hol leverőbb, hol vigasztalóbb hírek váltakoztak. Végre azonban mégis a legrosszabb következett be. A különben erős természetű aggyasztánt sirba döntötte régi keletű, de sokáig sikeresen leküzdött vagy legalább mérsékelt betegsége, a vesebaj, melyhez utóbb még hashártyagyulladás is csatlakozott. Ez a kettős kór aztán felemésztette minden erejét s 77-ik évében kioltotta életét a múlt július hó 30-án. Az egyesített főváros első polgármesterének, Kamermayer Károlynak halálát néhány hét múlva követte az első főpolgármester Ráth Károly halála.

Budapest közönsége megilletődéssel fogadta a rögtön elterjedt gyászírt, mert Ráth Károlyban olyan férfiút tisztelt, a ki életének főleg utolsó 24 esztendejében minden tehetségét, készségét és munkaerőjét a fővárosnak szentelte s mindenütt ott volt, a hol a fő- és szék város érdekeit előmozdítani vagy védeni kellett. Ő ugyan Budapest igazgatásának mint a kormány bizalmi embere állott az élén, mindazáltal úgy tudta vinni szerepét, hogy sem a kormány, sem a főváros iránti kötelességei nem jutottak egymással kibékíthetetlen ellentétbe.

Hivatalában, melyen 1873 óta négyszer erősítette meg a közbizalom, maga volt a megtestesült pontosság. Nagy ok lehetett az, mely őt egyszer-egyszer, de általában igen ritkán, közgyűlési elnöki székének elfoglalásától visszatartassa. A főváros ezer ágú igazgatásában minden nagy és kis dolgot alaposan ismert. Mindenre kiterjedő figyelmét semmi sem kerülte el. Még évenkénti szabad idejének nagy részét is



Erdélyi fényképe után.

RÁTH KÁROLY.

hivatalának szentelte. Nyaraló helyére is rendszeresen maga után küldte a folyó ügyek iratait, hogy az ő pihenése miatt semmiben ne történjék hátramaradás vagy fönnakadás. E mellett közmondásos ügyességgel, tapintattal és díszszel képviselte a fővárost azon igen gyakori esetekben, midőn a királyt vagy a királyi család tagjait, idegen méltóságokat és előkelőségeket kellett fogadnia s üdvözlő vagy részvétnyilatkozatokat vivő küldöttségeket kellett a korona vagy a kormány elé vezetnie.

Nagy barátja volt a társas köröknek; szerette és pártolta a művészeteket s egyike volt a leggondosabb családfőknek.

Életéről részletesebben a következő főbb adatokat soroljuk el.

Ráth Károly 1821-ben, február 20-án született Budán, régi patricius családból. Székes-Fehérváron végezte középiskolai tanulmányait s Pesten a jogot. Köz pályáját 1841-ben, húsz éves korában kezdte meg a királyi táblánál mint hites jegyző, s miután egy évig a kir. jogügyek igazgatóságánál működött, letette az ügyvédi vizsgálatot. A szabadságharcz idejében, 1848-ban nevezték ki a váltó feltörvényszékhez jegyzővé, s már ekkor oly népszerűsége emelkedett, hogy polgártársai városi képviselővé választották. Mint ilyen szervezte a pesti huszárőrséget. Elnöke volt az újonczbizottságnak.

A szabadságharcz után mint tekintélyes ügyvéd működött a fővárosban. 1860-ban, a mikor a magyar törvénykezést visszaállító országgyűlési értekezlet összeült, ennek az értekezletnek tagja s a hiteltörvények előadó jegyzője lett. A politikai téren való első nyilvános föllépése is ebben az esztendőben volt. A Budapest-lipótvárosi követválasztásnál nagyon korteskedett Szalay László, a történetíró mellett, Borsodi ellenében, a ki a jelöltségtől kénytelen volt visszalépni.

Öt évvel később, 1865-ben, a második országgyűlési ciklus kezdeté előtt már öt léptették föl képviselőjelöltnek e kerületben báró Kemény Zsigmond, a «Pesti Napló» szerkesztője ellen; de a fényes tollu publicistával szemben kisebbségben maradt. A kiegyezés esztendejében, 1867-ben jutott be Ráth a képviselőházba, a mikor a józsefvárosiak választották meg.

Nem sokára *causarum regalium* direktor-rá, a királyi jogügyek igazgatójává nevezte ki a felelős kormány, 1869-ben a legfőbb ítélőszék tagja, 1871-ben pedig a királyi tábla alelnöke lett Ráth Károly. A birói pályán azonban csak 1873-ig maradt, a mikor az egyesített Budapest főpolgármesterévé választották.

1872-ben hozták meg a Buda és Pest egyesítéséről szóló törvényt s 1873-ban, októberben került a sor a törvény végrehajtására, a mikor az egyesült főváros törvényhatósági bizottságába először kellett tagokat, a főváros élére pedig főpolgármestert választani. Deák Ferencz



Weinwurm fényképe után.

RÁTH KÁROLY TEMETÉSE. — A GYÁSZMENET A KOSSUTH LAJOS-UTCZÁBAN.

maga kérte föl Ráthot, hogy vállalja el a főpolgármesteri állást. A korona ugyanis a törvény értelmében a kormány előterjesztésére három egyént kandidált főpolgármesternek s a kormány ily esetekben mindig azt a taktikát követte, hogy a második és harmadik helyre olyan egyéneket hoz javaslatba, a kiknek megválasztása az első jelölttel szemben különféle okok egész sokaságánál fogva úgyszólván lehetetlen. Ráth volt első helyen jelölve s Deák Ferencznek sikerült Ráthot megnyerni erre az állásra, melyre akkor először s azután minden hat évben újra meg újra megválasztották.

A főrendiház újjászervezésekor a főrendiháznak is tagja lett; azonkívül a királyi kegy számos rendjellel tüntette ki. Sok egyesületnek tagja, elnöke és tiszteletbeli hivatalnok, így igazgatója volt a Pesti magyar kereskedelmi banknak is.

Most, hogy elhunyt, a főváros saját halottjának nyilvánította s nagy pompával takarította el sok ezer főnyi közönség gyászkiéréte mellett. Egyszersmind azonnal megbízott a tanács, hogy a népszerű főpolgármester érdemeinek valami nagyobb szabású emlék létesítése által való megörökítéséről gondoskodják s erre vonatkozó javaslatát mennél előbb terjeszse a közgyűlés elé.

Ráth Károly főpolgármester halála fölött a király is részvétét nyilvánította és a belügyminisztert bízta meg, hogy az elhunyt családjának tudomására hozza. Az érdemes férfit a főváros temettette el nagy gyászpompával augusztus 2-ikán délelőtt. A ravatalt, melyet az elhunyt zöldfa-utczai házában állítottak föl, a koszorúk tömege borította el. Az augusztus 2-ikát megelőző éjjel innen vitték át a koporsót a belvárosi templomba s ott helyezték újabb ravatalra. A temetésre a rendőrség nagy számban vonult ki, hogy a rend fentartásáról intézkedjen. Sok ipartestület zászlók alatt jelent meg. A fekete posztóval bevont templomban a politikai, a közélet elsőrendű képviselői jelentek meg. A törvényhatóságok közt természetesen a főváros egész tiszti kara, a katonaságtól a budapesti ezred parancsnokai. Délelőtt 10 órakor kezdődött a gyászszertartás a templomban, melyet Kirner Károly plebános végzett. Aztán a tüzoltók és rendőrség sorai közt tették a koporsót a díszes halottas kocsira, mely nem sokára a régi városház előtt állt meg. A szónoki emelvényről Márkus József polgármester mondott bucsuztatót a városi hatóság nevében, aztán tovább indult a menet a tömegben ellepelt utcákon. A lámpákat mindenütt fátyol borította, s a gázlámpák felgyúltak. A gyászmenetet egy szakasz lovasrendőr nyitotta meg. Ezeket mintegy tíz lépésre a gyalogrendőrszakasz követte. A városi csatlósok következtek ezután festői díszítettségben. Majd a testületek, egyesületek jöttek lobogóik alatt, egymás után, ezeket dúsan megrakott koszorúskocsik követték. A főváros díszlobogóját hozta ezután a főváros három huszára, a kik után a csatlósok haladtak. Ezek után a városi hivatalnokok következtek, a kik után városi szolgáló kis tölgyfa sarkeresztet, két csatlós pedig az elhunyt rendjeit vitte. A halottaskocsit a családtagok és notabilitások, a fővárosi törvényhatóság tagjai s a gyászolók hosszú kocsisora követték, végül egy szakasz lovasrendőr zárta be a menetet. A temetőben újra beszentelték a halottat s Heltai Ferenc országgyűlési képviselő és városi bizottsági tag mondta az utolsó beszédet a sírbolt előtt. Egy óra körül ért véget a gyászszertartás.

VASCO DA GAMA JUBILEUMA.

A kis Portugál nagy ünnepet ül, melyre a művelt világ minden nemzetét meghívja. Most van ugyanis negyedszázados évfordulója annak a világtörténeti fontosságú eseménynek, hogy a portugálok Vasco da Gama vezetésével Afrikát megkerülve, felfedezték az egyenes tengeri utat Kelet-Indiába. A nemzet dicsőséges korszakának fénypontja volt ez az esemény, melyet a nagy költő Camoens hőskölteményben énekelt meg s melyet méltán helyez a tudomány is Kolumbus világhírű utazása mellé. Jelenleg a szuezi csatorna fennállása óta s a közlekedés mesés fejlődésében a Kelet-Indiába vezető tengeri út igen sokat veszített jelentőségéből, de mindenki kénytelen elismerni, hogy e nagy felfedezés nélkül még Amerika fölfedezése után is igen sok tekintetben hátramaradt volna az európaiak ismerete a földgömből.

Kelet-Indiáról már az ó-korban is mesés hírek voltak, Nagy Sándor hódító hadjárata hírnevét még jobban növelte s a rómaiak élénk összeköttetésben állottak a csodaországgal. Később

az iszlám terjedése megszakította az összeköttetést Európa és Kelet-India között s csak a XIII-ik században a Marco Polo regényes utazása keltette fel ismét a vágyat Kelet-India iránt. Ide indult Kolumbus is s holta napjáig azt hitte, hogy nem új földet, hanem Indiát fedezte fel, ezért nevezte el a középázsiai szigeteket «Nyugat-India»-nak s azok lakóit «indiánok»-nak.

A portugálok, kiket különösen Henrik herceg kitűnő hajósokká tett, irigy szemmel nézték a spanyol Kolumbus diadalát, annál inkább, mert Afrika nyugati partjait már ismerték s egyik derék hajósuk, Diaz Bertalan közvetlen Kolumbus utazása előtt már eljutott a «Jóreménység foká»-hoz, a mai Fokföldhöz, mely tudvalevőleg Afrika legdélibb csúcsa. Mindenki sejtette, hogy erre visz az út Indiába s ezért a Nagy Emanuel portugál király 1496-ban megbízott egy kiváló portugál főembert, Vasco da Gamát, hogy ezen az úton tovább haladva, mielőbb igyekezzen a kincsekben gazdag Kelet-Indiába eljutni s ott hódításokat tenni.

Vasco da Gama, kinek születési évét nem tudjuk bizonyosan, körülbelül 37 éves volt ekkor s már kitűntette magát, mint katona és tengerész. Az előkészületeket nagy gonddal tették meg. Négy hajót adtak a fölfedező rendelkezésére, melyek közül a legnagyobb is csak 25 méter hosszú s 120 tonnatartalmú volt ugyan, de az



VASCO DA GAMA.

akkori viszonyokhoz képest pompásan felszerelt s tudományos eszközökben gazdag volt. Három hajót a főangyalok nevére kereszteltek el Gábor, Mihály és Rafael névre, a negyedik csak szállító hajó volt ágyúk nélkül. A vezérek között ott volt Gama öccse, Pál és Diaz kitűnő kormányosa, d'Alemquer.

1497 július 8-ikán indult el a kis hajóraj a Tajo torkolatától, miután az összes tisztikar a király és udvar jelenlétében meggyónt és áldozott. A hajózás nagyon kedvezőtlen időben indult meg. Először teljes szélszél volt, majd számos vihar, úgy, hogy a tropikus forróságtól is eleségizott legénység már lázadásba tört ki, de Vasco da Gama vasakarata legyőzte az ellenszegülést. Midőn dél felé közeledtek, Szent Ilona szigete vidékén, megváltozott az időjárás s azon túl kedvező volt útjuk. Még az év vége előtt elhatoltak a Fokföld előtt és Karácsonykor egészen új, európaiak által soha sem taposott földön pihentek meg, melyet e nap emlékére «Natal kikötőnek» neveztek el.

1498 január 23-án Szofalába, március 1-én Mozambiqueba értek. Itt találkoztak legelőször az arabokkal, kik ösztönszerűleg sejtítették, hogy a portugálok útja jövőben sérteni fogja az ő kereskedelmi érdeküket s ezért az első meglepetés után áskálódni kezdtek ellenük. Vasco da Gama vasakarátának sikerült azonban minden nehézséget elhárítani s már május 20-ikán elérte Calikutot, mely abban az időben Kelet-Indiának egyik legfontosabb kikötő városa volt. Az ottani uralkodó, a Szamudrin, kegyesen fogadta a fehéreket, kik bőven osztogatták az ajándékokat, azonban az arab kereskedők itt is

fölkeltették az ellenszenvet a portugálokkal szemben, kiknek csakhamar fegyveres kézzel kellett hajójukhoz utat csinálni.

A nagy fontosságú utat azonban szerencsésen megtették, s Vasco da Gama indiai kincsekkel megrakodva vigan tért vissza hazájába, hova 1499 szeptember havában érkezett meg. Lisszabonban s az ország többi városában nagy ünnepeket rendeztek, hogy megünnepeljék annak a férfúnak az emlékét, ki — királya szavai szerint — megoldotta a nagy feladatot, mi módon lehet hazáját a jöllét legmagasabb fokára emelni.

A portugálok hasznukra fordították ezt a nevezetes fölfedezést. Rögtön 13 hajóból álló hajóraj ment Cabral Alvarez vezetésével Calicutba s ott gyarmatokat létesített. De az arabok ekkor még nem engedtek s Cabral eltávozása után elpusztították a gyarmatokat s leöldöstek minden portugált. Ez volt az ok arra, hogy Vasco da Gama újból Kelet-Indiába ment. Második szereplése rettenetes volt, rombolt s pusztított mindent, meghódította Calicutot s ezen kívül még Cochint tartományt is. Diadallal tért hazájába vissza, hol újból nagy kitüntetésekben részesült.

Sok időn át nem tudunk ezentúl Vasco da Gamáról. Mintegy húsz évig Evora nevű falusi jószágán élt s nem vett részt a közügyekben, valószínűleg sértve érezte magát, mint annyi sok felfedező. Élete végén azonban egy újabb keletindiai lázadás elfojtására az öreg harcost kérték fel s kitüntetésül Vidigueira grófnak és India alkirályának nevezték ki. 1524 április havában indult el hazulról s már szeptemberben érkezett Goába, de rövid idő múlva, december 25-én meghalt Cochintban. Ott temették el a ferenczrendiek zárdájában s sírkövet állítottak számára Travancoreban; 1538-ban azonban hazájába vitték csontjait s Vidigueirában temették el. Szerencséjére nem érte meg, hogy hazája, melyet fölfedezése oly magas polcra emelt, erről a dicsőségről csakhamar lehányatott s mindinkább mélyebbre sülyedt.

A «SAS», ANDRÉE LÉGHAJÓJA.

Ma már kétségtelen, hogy azok a postagalambok, melyekről kezdetben azt hitték, hogy Andrée merész utazásának sikerét bizonyították, nem a «Sas»-ról bocsáttattak ki s így a híres léghajós vállalatának sikeréről nincs semmi bizonyítékunk. Mindamellett több igen tekintélyes sarkutazó és szakember egész határozottan kinyilatkoztatta, hogy dr. Andrée merész kísérlete valószínűleg sikerülni fog legalább annyiban, hogy léghajójával a sarkponthoz sokkal közelebb fog jutni, mint ez előtte másoknak sikerült.

Ennek a nyilatkozatnak támasza Andrée egyéniségén kívül, kiben a híres felfedező csaknem minden jellemző sajátja megvan, léghajójának, a «Sas»-nak kitűnő szerkezete is.

A «Sas» tudvalevőleg két évvel ezelőt készült s körülbelül 200,000 forintba került. A nagy költség közadakozásból jött létre, melyhez Oszkár svéd király 17,000, a nem rég elhunyt Nobel Alfréd 35,000 forintot adtak. Maga a léggömb mintegy 75 láb magas s az egész készülék a csolnak aljától kezdve 100 lábnál több. A léghajó hüvelye háromszoros selyemből áll lakkal összeragasztva. Fő sajátja a vezető és kormányzó készülék, mely 1000—1200 láb hosszú kötelekből áll, a hosszúságokban azért van különbség, hogy ha egyik kötel valamin fennakadt a másik szabad legyen; a vezető kötelek a léggömb után húzódtak az utazó tetszése szerint, úgy, hogy a hajó repülését semmi tekintetben ne akadályozzák. Andrée terve szerint állandóan mintegy 500 láb magasságban haladtak volna a föld felszine felett. A csolnak is úgy van szerkesztve, hogy bármely időben egész szabad kilátásuk legyen az observatoriumból minden irányban.

Tudvalevőleg hárman indultak a merész útra: Andréeen kívül dr. Strindberg, egy 25 éves tudományos képzettségű ember és Fränkel nevű mérnök. Maga Andrée is mérnök.

Az expedíciónak már a múlt nyáron el kellett volna indulni, azonban akkor a kedvezőtlen időjárás megakadályozta őket. Mostkorán eltértek az előkészületeket, Andrée és két társa már június kezdetén elutaztak a Spitzberga északnyugati partján levő Dán szigetre, a hol a léghajó egész télen fedett helyen volt; a munkálattal június 21-én készen voltak. Déli és dél-